

**LATVIJAS ARDEŅU ZIRGU ŠĶIRNES
SAGLABĀŠANAS PROGRAMMA**

No 2016.gada līdz 2026. gadam

Saglabāšanas programma sagatavota saskaņā ar Latvijā spēkā esošiem normatīvajiem dokumentiem.

Programmu izstrādāja Biedrības „Latvijas šķirnes zirgu audzētāju asociācija” ciltsdarba speciālisti.

Programma izskatīta un apstiprināta 20.12.2015 Biedrības LŠZAA valdes sēdē.

Biedrības valdes priekšsēdētājs

Guntis Rozītis

SATURS

<i>IEVADS</i>	4
<i>SAGLABĀŠANAS PROGRAMMĀ LIETOTO TERMINU SKAIDROJUMS</i>	5
1. <i>LATVIJAS ZIRGU ARDEŅU ŠĶIRNES SAGLABĀŠANAS PAMATOJUMS</i>	6
1.1. <i>Latvijas ardeņu zirgu šķirnes audzēšanas vēsture</i>	6
1.2. <i>Latvijas ardeņu šķirnes saglabāšanas mērķis un uzdevumi</i>	8
2. <i>LATVIJAS ARDEŅU ZIRGU ŠĶIRNES RAKSTUROJUMS</i>	10
2.1. <i>Šķirnes standarts</i>	10
2.2. <i>Latvijas ardeņu šķirnei radniecīgās šķirnes un uzlabotājšķirnes</i>	10
3. <i>LATVIJAS ARDEŅU ŠĶIRNES ZIRGU VĒRTĒŠANA UN IZLASE</i>	13
3.1. <i>Tips</i>	13
3.2. <i>Izcelsme</i>	14
3.3. <i>Labdabīguma un temperamenta vērtēšana</i>	15
3.4. <i>Eksterjera vērtēšana</i>	15
3.5. <i>Darbaspēju vērtēšana</i>	16
3.6. <i>Ērzeļu vērtēšana iekļaušanai vaislas sastāvā</i>	16
3.7. <i>Ķēvju vērtēšana iekļaušanai vaislas sastāvā</i>	16
3.8. <i>Jaunzirgu vērtēšana</i>	17
3.9. <i>Kumeļu vērtēšana</i>	17
<i>PIELIKUMI</i>	18
<i>Nolikums Latvijas ardeņu šķirnes ērzeļu sertificēšanai</i>	19
<i>Latvijas ardeņu šķirnes un ardeņu tipa zirgu vērtēšanas veidlapa</i>	22
<i>Zirgu ciltsdokumentācija</i>	26
<i>Valsts ciltsgrāmatas kārtošanas metodika</i>	28
<i>Zirgu identifikācijas sistēma</i>	29
<i>Šķirnes zirgu audzēšanas saimniecību atestācijas kārtība</i>	30

IEVADS

Zirgkopība ir sena lauksaimniecības nozare, kuras pielietojums ir būtiski mainījies pēdējo piecdesmit gadu periodā. Daudzas tautsaimniecībai nozīmīgas zirgu šķirnes zaudējušas savu pamatnozīmi un radušas citu pielietojumu, saglabājoties pateicoties entuziastu interesei.

Par galveno zirgkopības specializāciju kļuvusi sporta zirgu audzēšana, taču līdztekus perspektīvām un tirgus pieprasītām šķirnēm ir saglabātas daudzas, vietējas nozīmes šķirnes. 1994. gada jūnijā Riodežaneiro rīkotajā ANO konferencē par vides un attīstības jautājumiem panākta vienošanās par katras valsts augu un dzīvnieku daudzveidības saglabāšanu tās teritorijā.

Ar mērķi saglabāt sugu ģenētisko daudzveidību, uzsākta dzīvnieku ģenētisko resursu (kopējā genofonda) saglabāšana, ietverot gan plaši izplatītas un izmantotas šķirnes, gan arī ģenētiskās rezerves. Nozīmīga saglabājamo populāciju daļa ir mājdzīvnieku sugas, kā pamatvienība – mājdzīvnieku šķirne.

FAO informācijas sistēma apkopo visu sugu mājdzīvnieku šķirņu (apdraudēto un izmirušo) sarakstu – *World watch list for domestic animal diversity*. Pēc FAO šķirņu iedalījuma pamatkategorijās, Latvijas ardeņu zirgu šķirne klasificējama kā kritiska populācija. Pie kritiskām populācijām ierindo tādas, kurās sievišķo vaislā izmantojamo īpatņu skaits ir mazāks nekā 100 vai kopējais vīrišķo vaislinieku skaits ir mazāks vai vienāds ar 5, vai kopējais apjoms ir nedaudz virs 100 īpatņiem un tā samazinās, bet tīršķirnes mātīšu skaits ir mazāks par 80. Turpretim izmirusi populācija – ja vairs nav atrodami ne vaislinieki vai to sperma, ne arī mātītes, un to nevar atjaunot ne ar saglabātu olšūnu vai embriju palīdzību.

Ikvienu, arī mazskaitlīgu un savu sākotnējo pielietojumu zaudējusi šķirne ir saglabājama, pamatojoties uz “izdzīvošanas ģenētisko mantojumu”, jo, izzūdot šķirnei, izzūd ģenētiskās kombinācijas, kas piemērotas specifiskai videi.

Ekonomiskā attīstība ir drauds daudzu šķirņu pastāvēšanai. Zaudējot savu nozīmi transporta un lauksaimniecības jomā, zirgkopība attīstās kā aktīva dzīvesveida, veselības nodrošināšanas un lauku vides daudzveidības veicinoša nozare. Latvijā pēc perioda, kad strauji tika samazināts braucamo zirgu un vezumnieku skaits, nozarei strauji specializējoties sporta zirgu audzēšanā, mūsdienās palielinās interese par zirgu audzēšanas dažādošanu. Tūrisma jomā saimniecības, meklējot sava uzņēmuma atšķirības zīmi, ievēdušas no ārvalstīm dažādu šķirņu zirgus, tostarp vezumnieku tipa zirgus no kaimiņvalstīm. Palielinās arī kopējā interese par vezumnieku šķirņu zirgiem, kas veiksmīgi izmantojami izjādēm jātniekiem ar mazāku pieredzi sava nosvērtā temperamenta dēļ.

Apdraudētas un kritiskas mājdzīvnieku šķirnes tiek saglabātas vairāku iemeslu dēļ. Šobrīd tautsaimniecisko nozīmi zaudējušie saglabātie varianti varētu tikt izmantoti, rodoties izmaiņām pieprasījumā pēc zirga tipiem un izmantošanas virzieniem. Būtisks iemesls arī Latvijas ardeņu šķirnes zirgu saglabāšanā un populācijas atjaunošanā, mērķtiecīgi palielinot dzīvnieku skaitu, ir vēsturiska un kultūras interese. Saglabājot vēsturiska šķirņu daudzveidību, zirgs kalpo kā kultūras piemineklis.

Analizējot ārvalstu pieredzi vietējas nozīmes šķirņu izmantošanā, var prognozēt, ka Latvijas teritorijā veidotās vezumnieku zirgu šķirnes izmantošanas virzieni būtu universāli – ar savu labdabīgo raksturu un mierīgumu ardenis ir ideāls jauno jātnieku pamatiemaņu apgūšanai, izmantojams reitterapijai, viegli apmācāms un izmantojams piemājas saimniecības darbu veikšanai un vizināšanai pajūgā, drošs zirgs tūristu izjādēm. Iespaidīgais, uzmanību piesaistošais izskats ļauj Latvijas ardeņu šķirnes zirgu klasificēt arī kā šova zirgu, nākotnē dodot iespēju piesaistīt iedzīvotāju, tostarp jauniešu, interesi iesaistīties, apmeklēt un organizēt dažādus pasākumus

lauku

vidē.

Saglabāšanas programmā lietoto terminu skaidrojums

Ciltsdarbs – zootehnisko pasākumu komplekss mērķtiecīgai dzīvnieku audzēšanai un to ģenētisko un saimnieciski derīgo īpašību izkopšanai, kurā ietilpst pareiza uzskaitē, izlase, atlase, ēdināšana, turēšana un kopšana.

Ciltsdarba programma — Lauksaimniecības datu centra apstiprināts dokuments, kas regulē ciltsdarbu noteiktai dzīvnieku šķirnei.

Ģenētiskie resursi – skaitliski neliela lauksaimniecības dzīvnieku sugas, šķirnes un populācijas, kurām ir kultūrvēsturiska, zinātniska vai saimnieciska vērtība.

Ciltsgrāmata – informācijas krājums par lauksaimniecības dzīvnieku izcelšanos, produktivitāti un ciltsvērtību.

Sertificēts vaislinieks – vīriešu kārtas lauksaimniecības dzīvnieks, kurš atbilst ciltsdarba programmā noteiktajiem kritērijiem, un par ko ir saņemts izmantošanas sertifikāts. Vaislinieka sertifikātu izsniedz šķirnes zirgu audzētāju organizācija.

Šķirne — vienas sugas dzīvnieku populācija, kurai ir ģenētiski noteiktas līdzīgas īpašības.

Šķirnes lauksaimniecības dzīvnieku audzētāju organizācija — komersants, kooperatīvā sabiedrība, biedrība vai nodibinājums, kas nodarbojas ar noteiktas lauksaimniecības dzīvnieku sugas un šķirnes izkopšanu un selekciju.

Zirgu vērtēšanas eksperts – fiziska persona, kura ir saņēmusi sertifikātu un veic dažāda vecuma un dzimuma zirgu vērtēšanu.

Kumeļš – abu dzimumu īpatnis no piedzimšanas līdz 6 mēnešu vecumam.

Atšķirtais kumeļš – abu dzimumu īpatnis no atšķiršanas līdz 12 mēnešu vecumam.

Jaunzirgs – abu dzimumu īpatnis no 12 mēnešu vecuma līdz trīs gadiem ieskaitot.

Ķēve – saimniecisko vaislas gatavību sasniedzis sieviešu kārtas īpatnis.

Vaislas ķēve – ķēve, kura ir novērtēta atbilstoši ciltsdarba programmai un no kuras iegūst kumeļus.

Ērzelis – saimniecisko vaislas gatavību sasniedzis vīriešu kārtas īpatnis.

Vaislas ērzelis – sertificēts ērzelis, ko izmanto ķēvju lecināšanā.

Izcelsme – dokumentāli pierādāma zirga izcelšanās no zināmiem priekštečiem.

Asinība – dzīvnieka ģenealoģijā esošo šķirņu procentuālā attiecība.

Darbaspējas – zirga novērtējums, pārbaudot viņa gaitas soļos, rikšos, lēkšos, brīvā lēciena tehniku, vadāmību grožos vai aizjūgā.

Tips – zirgu konstitūcijas tips, kura anatomiski fizioloģisko organisma īpašību kopumu, nosaka iedzimtība un individuālās attīstības faktori.

Izlase – vaislai paredzēto dzīvnieku, kuriem piemīt vēlamās selekcionējamās īpašības, izvēle no visiem populācijas dzīvniekiem.

Atlase – pāru kombinācijas izvēle.

Radnieciskās šķirnes – radnieciskas šķirnes pieder vienai šķirņu grupai, ir līdzīgas pēc tipa, ķermeņa uzbūves un ģenētiskā potenciāla.

Populācija — vienas sugas dzīvnieku kopa, kurai piemīt ģenētiski noteiktas īpatnības un kuras atražošana notiek galvenokārt šīs kopas ietvaros.

1. LATVIJAS ARDEŅU ZIRGU ŠĶIRNES SAGLABĀŠANAS PAMATOJUMS

1.1. Latvijas ardeņu zirgu šķirnes audzēšanas vēsture

Vezumnieku zirgu šķirnes veidošana Latvijā uzsākta jau 19.gs. otrajā pusē, ievēdot Latvijas teritorijā vezumnieku šķirnes zirgus laikā, kad strauji attīstījās rūpniecība un radās nepieciešamība pēc spēcīga transportzirga pilsētās un zirga, kas būtu piemērots zirgvilkmes lauksaimniecības mašīnu izmantošanai laukos. Latvijā tika ievests liels skaits dažādu vezumnieku šķirņu zirgu, pamatā Beļģijas un Zviedrijas. Ievestie vaislinieki atstāja lielu ietekmi uz vietējo zirgu eksterjeru un tipu, populācijā izveidojās vairākas ģeoloģiskās līnijas. Latvijas ardeņu audzēšanas centrs bija zirgaudzētava Okte.

Sākotnēji no Rietumeiropas ievestie vezumnieku tipa zirgi bija daudzu šķirņu pārstāvji un plānveidīga vietējo zirgu uzlabošana nenotika. Periodā no 1894. līdz 1916. gadam Vidzemes valsts ērzeļu novietnē no 216 ērzeļiem 47 bija vezumnieku tipa zirgi.

Lielāka nozīme vietējās vezumnieku tipa zirgu populācijas veidošanā bija ardeņiem. Vidzemes guberņā izveidojās vairākas beļģu vezumnieku zirgu audzētavas, piemēram, Inčukalnā, Rauzas muižā un citur. Sākotnēji ardeņus audzēja arī Šēnbergas audzētavā Skaistkalnē, taču šai zirgaudzētavai bija samērā neliela ietekme uz vietējo zirgu uzlabošanu.

Pēc pirmā pasaules kara, zirgu skaitam samazinoties, 1920. gadā Dānijā tika iepirkti aptuveni 3000 zirgu, no kuriem 40% bija dāņu-Jitlandes un beļģu-dāņu-Jitlandes krustojumu ķēves bez izcelšanās datiem. Vēlākos gados darba zirgus iveda pamatā no Lietuvas, ķēves izmantojot arī vaislā. Daudzi no šiem zirgiem bija Žemaitijas zirgi, uzlaboti ar beļģu ardeni. Līdztekus bežšķirnes darba zirgiem no Holandes, Francijas un Zviedrijas iveda arī šķirnes zirgus – beļģu ardeņus, Brabantes zirgus (beļģu vezumniekus) un to krustojumus ar uz bez ciltsrakstiem, zviedru ardeņus un franču ardeņus, kuri bija ievērojami smagāka tipa nekā sākotnēji importētie.

Latvijas ardeņu attīstībā nozīme bija zemnieku ērzeļu atzīšanai par vaisliniekiem, kas aizsākās pirms pirmā pasaules kara. Ērzeļus dalīja divās grupās – I šķira (labākie ērzeļi) un II šķira (pieļaujамie ērzeļi). Vaislai ieteicamiem ērzeļiem vajadzēja atbilst noteiktām prasībām – ardeņu skausta augstumam bija jābūt vismaz 150 cm, krūšu apkārtmēram – 180 cm, pēdvidus apkārtmēram – vismaz 22 cm. 47,3% visu vērtēto ērzeļu bija vezumnieku tipa, pie tam 28,8% tika pieskaitīti beļģu-franču šķirnēm. Vaislai ieteicamo vezumnieku šķirņu ērzeļu skaits 1939.gadā bija 146, apmēram tikpat daudz – vaislai pieļaujamo ērzeļu. Samazinājās Pešeronas, Klaidsideilas un Šairas šķirņu ietekme, palielinoties beļģu šķirnes ērzeļu īpatsvaram.

Sākot ar 1937.gadu ciltsgrāmatā ierakstītos zirgus apvienoja grupās pēc to virzieniem. Ciltsgrāmatas nodaļas beļģu, Šairas, Klaidsideilas u.c. vezumnieku tipa šķirnēm likvidēja. Turpmāk beļģu ardeņus un brabantiešus, un no tiem izaudzētos zirgus, kā arī šķirņu krustojumus ciltsgrāmatā ierakstīja ar ciltsmarku A, Ak (krustojumiem) un Ap (šķirnei pierakstītie, zirgiem bez ciltsrakstiem).

Latvijas ardeņu šķirnes izveidošanos būtiski ietekmējusi Oktes zirgaudzētava, kur līdztekus smago siltasiņu šķirnes izkopšanai izmantoja vieglāka tipa beļģu ardeņus. Oktes zirgaudzētavā atradās izcilākie no Dānijas, Zviedrijas un Holandes importētie ērzeļi. Šo ērzeļu pēcnācēji vēlāk izplatījās visā Kurzemē un Zemgalē. 1946.gadā ardeņus no Oktes pārvietoja uz Talsu rajona Lubezeres padomju saimniecību.

1945. gadā Latvijā pēc šķirnes lopu uzskaites datiem vezumnieki bija 17,73% no zirgu kopskaita, savukārt Jelgavas apriņķī – 52,8%, Liepājas apriņķī – 49,7%.

Ardeņu audzēšanā specializējās daudzas padomju saimniecības, dzīvnieku skaits bija liels, par ko liecina ciltsgrāmatu sējumi – 1951. gadā izdotajai Latvijā audzēto Baltijas ardeņu zirgu ciltsgrāmatai (VI sēj.) ir 1612 lpp. 1949. gadā PSRS Ministru Padome ieteica Latvijas zirgu audzēšanai un uzlabošanai izmantot Brabantes un ardeņu šķirnes līdztekus Latvijas smago braucamo un rikšotāju zirgu šķirnēm. Līdz tam ardeņu zirgus ierakstīja ciltsgrāmatā saskaņā ar prasībām, kādas bija noteiktas Latvijas Republikas laikā, bet 1948. gadā Vissavienības

zirgkopības zinātniskās pētniecības institūts izstrādāja jaunus bonitēšanas standartus vezumnieku tipa zirgiem, nosaucot tos par Baltijas ardeņiem.

1953. gadā Igaunijas smagais braucamzirgs tika oficiāli atzīts par patstāvīgu zirgu šķirni. 1963. gadā šķirnes statusu ieguva Lietuvas smagais braucamzirgs. 1967. gadā Latvijas PSR zirgu Valsts cilgrāmatā Latvijas Lopkopības un veterinārijas zinātniski pētnieciskā institūta vecākais zinātniskais līdzstrādnieks Pēteris Stikāns ardeņu populāciju apzīmē kā „Latvijas ardeņu šķirnes zirgus”. Latvijas ardeņus bonitēja atbilstoši samazinātām Padomju vezumnieku šķirnes prasībām. Pēc V. Kareļina, Baltijas ardeņi, kuri veidoti galvenokārt no lielo beļģu zirgu – brabantiešu ciltslīnijas pārstāvjiem, kas cēlušies no Zviedrijā un Francijā audzētiem ardeņiem, kā arī Dāņu-Jitlandes vezumniekiem, pēc izcelšanās un tipa atšķiras no Padomju vezumniekiem, kuri cēlušies no maziem Beļģijas zirgiem ar nenoskaidrotu izcelsmi. Taču autors Baltijas ardeņu zirgu cilstrāmatas IV sējuma zirgu analīzē pieminējis, ka Latvijas tūršķirnes ardeņi skausta augstumā tomēr atšķiras arī no Lietuvas smagā braucamā zirga, kurš ir lielāks. Zirgu tips un augstums skaustā bijis atšķirīgs arī dažādās audzētavās. Stendes selekcijas stacijā izaudzētie zirgi bijuši kustīgāki, enerģiskāki, ātrāku gaitu.

Valsts cilstrāmatas IV sējumā Latvijā audzēto ardeņu izcelsmē dominē Beļģijas vezumnieku ģenealoģiskās līnijas, ir arī Šlezvīgas vezumnieku zirgu šķirnes līnijas, taču tās atzīmētas kā šķirnei nepiemērotas, jo ievestie zirgi nav vientipiski un pēc tipa atšķirīgi no Latvijā audzējamā ardeņa.

1951. gadā izvirzītie Latvijas ardeņu zirgu izkopšanas pasākumi:

- palielināt vientipiskumu;
- nepalielināt augstumu skaustā un ķermeņa masu;
- palielināt krūšu apkārtmēru un pēdvidus apkārtmēru;
- vientipiskuma palielināšanai vaislā izmantot arī prasībām atbilstošus krustojumu ērzeļus;
- organizēt audzēšanu pa līnijām un ģimenēm.

Audzēšanas mērķu sasniegšanai ieteikts vaislā izmantot ne pārāk lielus zviedru tipa ardeņus un un kolhozu zirgu masas palielināšanai – vidējos Beļģijas vezumniekus, kuri ir ātrāki gaitā, pietiekami spēcīgi un mazāk prasīgi pret turēšanas apstākļiem.

Latvijas ardeņi augstu novērtēti Vissavienības izstādēs – tiem piešķirti tikai pirmās pakāpes diplomu. 1962. gadā Jaunpilī audzētais ērzelis Parkets (Primeru līnija) kļuva par Vissavienības čempionu, darbaspēju pārbaudēs, sasniedzot vilkmes spēku 814 kgf. Parkets ir arī šķirnes rekordists vikšanas izturībā – 954,2 m.

Valsts cilstrāmatas XVII sējumā (par 1963. līdz 1965. gadu) uzņemti 16 ģenealoģisko līniju pārstāvji:

Primeru A44
Laokona A276
Tapeta Ard28
Mieriņa Ard29
Bernharda A52
Madepolama A279
Blinka Ard18
Beļģieša A278
Jaspera A56
Musjē A47
Geijera Ard25
Nandži A50
Klints A277
Taksētāja A139
Mefisto A155
Odiseja A130

Primero līnijas zirgi izcēlās ar lielu vilkmes spēku, izturību un ātrumu. Šīs līnijas ķēve Plekste A423 ir Vissavienības rekordiste maksimālā vilkmes spēka pārbaudē. Šķirnes rekordists kravas piegādē rikšos ir ērzelis Pūpols (2 km 5 min. 21 sek.).

Tapeta līnijas zirgus raksturoja kā vienus no labākajiem rikšu un soļu gaitas zirgiem šķirnē.

Pēc P. Stikāna datiem, kravas piegādē rikšos labākie zirgi bija Primero, Tapeta, Musjē, Efekta un Seeckera līniju pārstāvji. Kravas piegādē soļos – Musjē, Primero, Tapeta, Viļņa, Imperatora un Žavoronoka līniju pārstāvji. Vilkšanas izturībā – Primero, Viļņa, Tapeta, Efekta, Žavoronoka un Musjē līniju pārstāvji. Maksimālā vilkmes spēka pārbaudēs labākie bija Primero, Musjē, Žavoronoka, Klaasa, Viļņa un Tapeta līniju pārstāvji. Sekojoši Primero, Musjē un Tapeta līnijas bija uzskatāmas par gaitīgākajām un vispusīgākajām Latvijas ardeņu šķirnē, no visām par šķirnes zelta fondu nodēvējot Primero līniju. Vissavienības lauksaimniecības un tautas sasniegumu izstādē gandrīz visi eksponētie zirgi bija Primero līnijas pārstāvji, novērtēti ar pirmās pakāpes atestātu.

Lai arī tika īstenota audzēšana pa līnijām, ciltsgrāmatā tika ierakstīti arī krustojuma dzīvnieki. No Latvijas ardeņu krustojumu ķēvēm, kuras ierakstītas Valsts cilgrāmatas XVII sējumā, 45% gadījumu nebija zināmi viens vai abi vecāki.

Par galveno selekcijas kritēriju bija izvirzītas darbaspējas, nosakot jau divgadīgu un trīsgadīgu zirgu darbaspēju minimālās prasības kravas piegādē rikšos un soļos un vilkšanas izturībā. Lai šīs prasības izpildītu, jaunzirus sāka iebrukt un sistemātiski trenēt jau 1,5 gadu vecumā.

Latvijas ardenis vēsturiski izveidots labdabīgs, mierīgs un nosvērts, barības ziņā – pieticīgs, ar labām darba spējām un lielu fizisko spēku.

Mūsdienās Latvijas ardeņu izmantošanas perspektīva Latvijā ir plaša. Ir atjaunojusies interese par braukšanu iejūgā, ardenis izmantojams arī kā labdabīgs un vizuāli pievilcīgs zirgs tūrisma industrijā, piemērots jaunu jātnieku jāšanas apmācībai, pastāv iespēja nākotnē veidot ardeņu šovus. Tā kā Latvijas ardenis ir mazskaitlīga populācija, bet pieprasījums pēc šādiem zirgiem ir, notiek zirgu imports no Lietuvas, kur vezumnieku tipa zirgi ir saglabāti.

1.2. Latvijas ardeņu šķirnes saglabāšanas mērķis un uzdevumi

Latvijas ardeņu šķirnes zirgu saglabāšanas programma ietver ciltsdarba pasākumu kompleksu mazskaitlīgas un kritiski apdraudētas vietējās zirgu šķirnes saglabāšanai.

Latvijas ardeņu šķirnes saglabāšanas **mērķis** ir atjaunot apdraudētu, Latvijā izveidotu zirgu šķirni kā kultūrvēsturisku vērtību un veicināt interesi par šīs šķirnes audzēšanu un daudzveidīgu izmantošanu, atbilstoši mūsdienu prasībām.

Latvijas ardeņu šķirnes saglabāšanai izvirzīti sekojoši **uzdevumi**:

- Saglabāt šķirni kā kritiski nelielas, vēsturiski nozīmīgu populācijas gēnu rezerves, Latvijas vēstures un kultūras mantojumu.
- Latvijas ardeņu zirgu šķirni izkopt kā neliela auguma vezumnieku tipa zirgus ar spēcīgu uzbūvi, labiem ķermeņa platumiem, atšķirīgu no citās Baltijas valstīs audzētajām šķirnēm.
- Veikt Latvijas ardeņu šķirnes zirgu tipa, eksterjera, darbaspēju novērtēšanu, mērīšanu, lai iegūtu priekšstatu par populācijas raksturojošiem rādītājiem un kvalitāti.
- Pēc Latvijas Lauksaimniecības datu centra (LDC) datiem un zirgu audzētāju liecībām atrast Latvijas ardeņu populācijai piederīgas vaislas ķēvju, kuras būtu izmantojamas atražošanai (atbilstošs vecums, veselības stāvoklis, eksterjers, izcelsme, īpašnieka vēlmes u.c.).
- Pēc LDC datiem un zirgu audzētāju liecībām atrast Latvijas ardeņu populācijai piederīgus ērželus, kuri pēc tipa, izcelsmes un veselības stāvokļa atbilst atražošanas prasībām.
- Īstenot potenciālo vaislas dzīvnieku izlasi, saglabājot vēsturisko šķirnes tipu un īpašības.

- Veikt pēc tipa un izcelsmes atbilstošu vaislas ērzeļu sertifikāciju, pieļaujot izmantot arī uzlabotājšķirnes (beļģu ardenis, zviedru ardenis) vaisliniekus ar mērķi izvairīties no tuvradniecības šķirnē.
- Plānveidīgi palielināt šķirnes tipam atbilstošu dzīvnieku skaitu.
- Iespēju robežās ierobežot inbrīdingu šķirnē, realizējot individuālu pāru atlasī visas populācijas mērogā, ko plāno un kontrolē biedrības ciltsdarba speciālisti.
- Uzkrāt un analizēt zirgu vērtēšanas datus.
- Informēt sabiedrību par šo vēsturisko Latvijā veidoto šķirni un nepieciešamību iegūt tās turpinātājus. Popularizēt ardeņu turēšanu piemājas saimniecībās kā skaistuma elementu, daudzveidīgu izmantošanu zirgu nomas punktos, sporta skolās, tūrisma saimniecībās kā zirgus ar mierīgu un nosvērtu temperamentu, piemērotus izjādēm un darbam ar jauniem jātniekiem.

Latvijas ardeņu šķirnes saglabāšanu programmas ietvaros veic Šķirnes lauksaimniecības dzīvnieku audzētāju organizācija.

2. LATVIJAS ARDEŅU ZIRGU ŠĶIRNES RAKSTUROJUMS

Latvijas ardeņu šķirnes zirgs ir izteikti vezumnienu (aukstasiņu) tipa zirgs, neliela auguma, ar spēcīgu, kompaktu, parupju ķermeņa uzbūvi, labdabīgs un vērsts uz sadarbību ar cilvēku.

2.1. Šķirnes standarts

Šķirnes standarts palīdz novērtēt zirgu objektīvi un vienmērīgi, radot ietvaru, kurā vērtēšanas eksperti veic novērtēšanu. Tas samazina subjektīvismu, nodrošinot lielāku ticamību, viendabīgumu un atkārtojamību.

Vispārējais apraksts.

Tips: Latvijas ardenis ir izteikti vezumnienu tipa zirgs.

Apmatojums: Krāsa: pārsvarā ruda, bieži baltskaris, bēra, salna. Retāk dūkanbēra, dūkana. Ļoti reti sirma. Šķirnei nav raksturīgas dārka, pāta, losa u.c. primitīvajām šķirnēm raksturīgās apmatojuma krāsas. Apmatojums blīvs, biezs, ziemā bieži pagarš. Krēpju un astes apmatojuma struktūra parupja. Krēpes biezas, kupli klāj kaklu un pieri. Aste parasti ar spēcīgu apmatojumu.

Temperaments: Latvijas ardenim raksturīgs mierīgs, nosvērts temperaments ar noslieci uz flegmatismu. Labdabīgs, labprāt sadarbojas ar cilvēku. Viegli apmācāms sava tipa ietvaros.

Eksterjers:

Galva: Vidēja līdz liela. Bieži parupja. Acis ne pārāk lielas ar mierīgu, labdabīgu izteiksmi. Pakausis īss līdz vidējs. Nevēlama neproporcionāli liela vai pārāk maza, pārsmalcināta galva.

Kakls: Īss līdz vidēji garš, plats, taisns ar spēcīgu kakla muskulatūru. Kakla pieslēgums vidējs līdz zems.

Skausts: Vidēji izteikts, līgani pieslēdzas mugurai. Vidēji augsts, īss līdz vidēji garš, bet plats un spēcīgs. Šķirnei nav tipisks pārāk izteikts, garš, augsts skausts.

Lāpstiņa: Vidēji gara, stāva līdz vidēji slīpa, plata, labi muskuļota.

Krūtis: Platas, dziļas. Labi velvēts krūšu kurvis.

Mugura: Plata, pēcīgi muskuļota, vidēji gara. Mēdz būt ieliekta.

Josta: Vidēji gara. Iespējamās īsas neīstās ribas.

Krusti: Plati, vidēji gari, vidēji ar tendenci uz slīpumu. Labi muskuļoti. Šķirnei normālos ēdināšanas apstākļos tipiski šķelti krusti.

Kājas: Spēcīgas, ar labi attīstītām locītavām un platu pēdvidu. Vēzīši paīsi, ar izteiktu apmatojumu (skarām). Nagi proporcionāli augumam, stipri.

Konstitūcija: Spēcīga, parupja konstitūcija. Šķirnei nav raksturīga garkājainība, pārsmalcinātība.

Skausta augstums: 150 – 160 cm.

Izmantošana: Visa veida lauksaimniecības darbos, reitterapijā, klasisko jātnieku sporta veidu pamatu apgūšanai, šovos. Ķēves pienīguma dēļ labi izmantojamas piena ieguvei.

2.2. Latvijas ardeņu šķirnei radniecīgās šķirnes un uzlabotājšķirnes

Beļģu ardenis

Cheval de Trait Ardennais, Ardennais

Ardeņi ir viena no senākajām Eiropas smago vezumnienu šķirnēm, tuvi radniecīga Latvijas ardenim. Ardeņi ir izmantoti tādu šķirņu izveidošanā kā Baltijas ardeņi, Krievijas smagie vezumnienu un zviedru ardeņi.

Mūsdienās ardeņi ir dažādu tipu – pamata ciltsgrāmatas ir nodibinātas Beļģijā 1886. gadā, Francijā 1908. gadā un Luksemburgā 1921. gadā. Tāpat ir arī sava ciltsgrāmata Zviedrijā, kur ir

spējuši saglabāt tīršķirnes ardeņus vēl no 1840. gadā ievestajiem šķirnes pārstāvjiem, kā arī neliels skaits ardeņu Lielbritānijā. Visās ciltsgrāmatās tiek reģistrēti līdzīga tipa zirgi, tās ir savstarpēji atvērtas. Beļģu šķirnes tips ir atšķirīgs gan no zviedru, gan franču ardeņu tipa.

Beļģu ardeņiem ir harmoniski veidota, labi apmuskulota, spēcīga, uzbūve ar dziļu un plašu krūšu kurvi, muskuļotiem, šķeltiem krustiem, īsu kaklu, zemu skaustu, īsu, platu un spēcīgu muguru, nelielām, kustīgām ausīm, dzīvu acu skatienu, īsām, spēcīgām kājām ar labi attīstītām locītavām, cietiem nagiem, izteiktu apmatojumu uz vēzīšiem. Neskatoties uz kompakto ķermeņa uzbūvi, šīs šķirnes zirgiem ir brīvas, plašas kustības. Ardeņi izceļas ar mierīgo, iecietīgo raksturu, izturīgumu un spēju strādāt jebkādos apstākļos, arī kalnainos apvidos.

Maksimāli pieļaujamais augstums skaustā ir 160 cm ķēvēm un 162 cm vaislas ērzeļiem.

Pieauguši zirgi skaustā sasniedz 155 – 158 cm, svarā – no 700 – 800 kg. Krāsas lielākoties ir bēra, salna, ruda, sirma vai palsa. Dūkana un melna krāsa šķirnē ir reta un netiek reģistrēta.

Kā pamatšķirne, kas izmantota Latvijas ardeņu šķirnes veidošanā, beļģu ardenis ir **uzlabotājšķirne**, kas ar ierobežojumiem netipiskai apmatojuma krāsai pieļaujama mērķtiecīga ciltsdarba organizēšanā un inbrīdinga mazināšanai kritiski mazā populācijā Latvijas ardeņu šķirnes saglabāšanas programmā. Latvijas ardeņu šķirnes uzlabošanai pieļaujami beļģu ardeņu šķirnes vaislinieki ar Latvijas ardeņiem tipisku apmatojuma krāsu, pieņemot šķirnē plaši izplatīto salni sirmo (salni dūkano) apmatojuma krāsu par Latvijas ardeņu zirgu šķirnei netipisku.

Beļģijas vezumnieks

Cheval de trait belge, Brabançon, Brabant

Šķirne, kura izmantota Latvijas ardeņu zirgu šķirnes veidošanā. Beļģijas vezumnieki ir vieni no lielākajiem un spēcīgākajiem vezumnieku zirgiem, skausta augstumā 168 – 173 cm.

Pēc 2.pasaules kara šķirne tika selekcionēta lielāka auguma un masīvāku zirgu ieguvei.

Beļģu vezumnieki joprojām ir darba dzīvnieki, taču popularitāti guvuši kā šova zirgi un hobija jātniekiem piemēroti zirgi. Mūsdienās šīs šķirnes zirgus izmanto arī gaļas ieguvei. Beļģijas vezumnieki panākumus gūst smagumu vilkšanas sacensībās.

Lai gan šķirne ir tuvi radniecīga Latvijas ardenim un ļoti plaši izmantota tās veidošanā, vairāku desmitu gadu laikā tās tips un eksterjers ir mainījies un neatbilst Latvijas ardeņu šķirnes tipam, tāpēc vaisla šķirnes uzlabošanai Beļģijas vezumnieku zirgus izmantot **nav pieļaujams** (izņēmuma gadījumos pieļaujama krustojumos, ņemot vērā zirga tipu un skausta augstumu). Jāņem vērā, ka šķirnē ir augsta ģenētiskas slimības sastopamība.

Zviedru ardenis

Den svenska ardennerhästen

Zviedru ardeņu zirgu šķirne izveidota no beļģu ardeņu zirgiem un Ziemeļzviedrijas zirgiem, apstiprināta 1920. gadā. Zviedru ardeņu skausta augstums ir 153 līdz 162 cm, pēdvidus apkārmērs 26 līdz 29 cm. Atšķirībā no citām vezumnieku šķirnēm, zviedru ardeņiem ir kompakta ķermeņa uzbūve. Raksturīgas platas krūtis, īsa un plata mugura, spēcīga josta, gari un plati, mēreni slīpi, plati un labi muskuļoti krusti, sausas, spēcīgas kājas ar vidēji skarainiem vēzīšiem. Zviedru ardeņi raksturojas kā spēcīgi zirgi, kas izturīgi pret laikapstākļiem, ir veselīgi, ilgmūžīgi, pieticīgi, ar labu auglību un mierīgu, taču ne gausu temperamentu. Biežāk šķirnē sastopami zirgi ar bēru un rudu apmatojuma krāsu.

Vaislas ērzeļu skaits šķirnē – 80, vaislas ķēvju skaits – ap 500. Zviedru ardeņu ciltsdarba programmā norādītais audzēšanas mērķis ir šķirnes zirgu audzēšana bez citu šķirņu ietekmes, uzlabojot eksterjeru, kustību kvalitāti, veselību, saglabājot labas darba spējas.

Zviedru ardeņu izmantošana mūsdienās vairāk saistīta ar atpūtas jāšanu, kā arī izmantošanu pilsētsaimniecības darbos, taču tos joprojām izmanto arī vezumu vilkšanai, arī mežizstrādes darbos, īpaši kalnu apgabalos, transportlīdzekļiem nepieejamās vietās.

Ņemot vērā radniecīgo izcelsmi, vēsturisku izmantošanu Latvijas ardeņu šķirnes veidošanā un uzlabošanā, kā arī Latvijas ardenim līdzīgo tipu un izmērus, zviedru ardenis uzskatāms par **uzlabotājšķirni**, kas pieļaujama mērķtiecīga ciltsdarba organizēšanā un inbrīdīga mazināšanai kritiski mazā populācijā Latvijas ardeņu šķirnes saglabāšanas programmā.

Lietuvas smagais braucamais (Lietuvas vezumnieks)

Lietuvos sunkieji arkliai

Šķirne izveidota, krustojot Žemaitijas zirgus ar ardeņiem, Pešeronas un Brabantes šķirnes zirgiem. Liela ietekme šķirnes veidošanā bija zviedru ardeņiem. Šķirne tika oficiāli atzīta 1963. gadā. 1964. gadā Lietuvā bija 62 tūkstoši Lietuvas smago braucamzirgu. Lietuvas smagie braucamie zirgi ir masīvi, liela izmēra, harmoniskām ķermeņa proporcijām. Galva ir robusta, izteiktām kontūrām, liela, kakls – īss un muskuļots. Mugura ir gara un reizēm mēdz būt nedaudz ieliekta, jostasvieta plata, krusti plati, gari, muskuļoti. Skausta augstums - no 155 līdz 170 cm. Izplatītākās apmatojuma krāsas ir ruda un bēra.

Lietuvas smagie braucamie zirgi var lepoties ar augstām darbaspējām. Pašlaik Lietuvas smagos braucamzirkus audzē Nemūnas, Sudavas, Žagares zirgaudzētavās. 2003. gadā zirgu skaits bija aptuveni 1000. Šīs šķirnes zirgus izmanto arī gaļas ieguvei.

Lai gan laika periodā no 1948. gada līdz 1963. gadam Lietuvas smagie braucamzirki tika apvienoti ar Igaunijas vezumnieku šķirni un Latvijas ardeni zem kopēja nosaukuma – Baltijas ardenis – populācijas ir atšķirīgas pēc izcelsmes, ķermeņa uzbūves, labdabīguma, skausta augstuma un citiem parametriem. Pamatojoties uz Lietuvas smago braucamo zirgu importu un strauji augošu popularitāti Latvijā, Latvijas ardeņu šķirnes saglabāšanā Lietuvas smago braucamo zirgu šķirnes izmantošana **ir ierobežojama**. Iekļaujot zirgus saglabāšanas programmā, atļauts izmantot tikai Latvijā dzimušu ardeņu tipa zirgu krustojumus ar Lietuvas smago braucamzirku, ja pēc tipa šie zirgi atbilst programmas prasībām.

Igaunijas smagais braucamais (Igaunijas vezumnieks)

Eesti raskeveohobune

Igaunijas smago braucamo zirgu šķirne izveidota, krustojot Igaunijas vietējos zirgus ar beļģu un zviedru ardeņiem. Pirmā ciltsgrāmata izdota 1921. gadā. Kopš 1948. gada tika apvienota ar citu Baltijas valstu vezumnieku šķirņu zirgiem ar nosaukumu „Baltijas ardenis”, taču jau 1953. gadā šķirne tika atzīta par patstāvīgu.

Populācija strauji samazinājās kopš 1990. gada, tāpēc šķirnes saglabāšanai audzētāji saņem valsts atbalstu. Šķirnē ir augsts inbrīdings. Pamatā Igaunijas smagās braucamās šķirnes zirgiem ir bēra vai ruda apmatojuma krāsa. 2009. gadā bija reģistrēti 233 šīs šķirnes zirgu, tostarp 84 vaislas ķēves un 6 ērzeļi, no kuriem trīs ir tuvi radniecīgi.

Igaunijas smagais braucamais zirgs ir ar spēcīgu uzbūvi, labi apmuskuļots un masīvs, ar zemu un platu skaustu, īsu kaklu.

Latvijas ardeņu šķirnes saglabāšanas programmā Igaunijas smago braucamo zirgu šķirnes izmantošana vaislā **ir ierobežojama** (tikai krustojumos ar ardeņu tipa zirgiem, dzimušiem Latvijā).

3. LATVIJAS ARDEŅU ŠĶIRNES ZIRGU VĒRTĒŠANA UN IZLASE

Zirga atbilstību šķirnei nosaka divi kritēriji:

- Tips
- Izcelsme (šķirnība, dzimšanas vieta)

Pārējo kritēriju novērtējums raksturo zirga kā vaislas dzīvnieka kvalitāti.

Zirgus vērtē pēc sekojošiem kritērijiem:

- Tipa
- Izcelsmes
- Temperamenta un labdabīguma
- Priekškāju un pakaļkāju kvalitātes
- Ķermeņa platumiem
- Gaitu kvalitātes.

Katru kritēriju vērtē pēc 10 ballu skalas:

- 10 – attiecīgā pazīme izteikta izcili,
- 9 – attiecīgā pazīme izteikta teicami,
- 8 – attiecīgā pazīme izteikta ļoti labi,
- 7 – attiecīgā pazīme izteikta labi,
- 6 – attiecīgā pazīme izteikta vidēji,
- 5 – attiecīgā pazīme izteikta zem vidējā,
- 4 – attiecīgā pazīme izteikta apmierinoši,
- 3 – attiecīgā pazīme izteikta neapmierinoši,
- 2 – attiecīgā pazīme izteikta slikti,
- 1 – attiecīgā pazīme izteikta ļoti slikti.

Maksimālais vērtējums – 60 balles.

Zirgu vērtēšanas eksperts aizpilda zirga vērtēšanas veidlapu (pielikums Nr.2), kurā norāda zirga atbilstību šķirnes saglabāšanas programmai pēc tā tipa un izcelsmes, sešu kvalitātes kritēriju vērtējumu, zirga izmērus, kā arī vārdisku zirga eksterjera un darbaspēju pazīmju aprakstu.

Zirgu vērtēšanu var veikt Šķirnes lauksaimniecības dzīvnieku audzētāju organizācijas nozīmēti zirgu vērtēšanas eksperti. Ardeņu tipa ķēves, jaunzirkus, kumeļus vērtē divi eksperti, vaislas ērzeli – komisija trīs ekspertu sastāvā.

3.1. Tips

Latvijas ardenis ir izteikti vezumnieku tipa zirgs. Ardeņiem ir kompakta, spēcīga, parupja konstitūcija. Šķirnei nav raksturīga garkājainība, pārsmalcinātība.

Tips ir galvenais kritērijs zirga iekļaušanai saglabāšanas programmā.

Uz uzlabotājšķirņu vaisliniekiem attiecināms jēdziens „**vēlamais tips**”. Latvijas ardeņu šķirnes uzlabošanai atļauts izmantot uzlabotājšķirņu vaisliniekus tikai ar vēlamu tipu – kompaktu, spēcīgu, masīvu uzbūvi, labiem ķermeņa platumiem, nav pieļaujami liela auguma vaislinieki (maksimāli 162 cm skaustā). Uzlabotājšķirņu vaisliniekiem **nav pieļaujamas** šķirnei netipiskas apmatojuma krāsas – sirma, salni sirma (salni dūkana), dūkana. Ardeņu tipa zirgiem, kuri dzimuši Latvijā, šķirnei netipiskas apmatojuma krāsas **ir pieļaujamas**, ja zirgs pēc tipa un izcelsmes atbilst saglabāšanas programmas prasībām. Ar vaislas ērzeļu sertifikācijas komisijas

lēmumu Latvijā izaudzētām ērzēm ar šķirnei netipisku apmatojuma krāsu (salni sirma, sirma u.c.) **vaislinieka sertifikātu var nepiešķirt. Brāķēti** tiek ērzelī ar dārku, lāsumainu, ziedainu apmatojuma krāsu.

Zirga tipa noteikšanā izmanto arī zirga mērīšanu. Dzīvnieku mērīšanu veic no 24 mēnešu vecuma, rezultātus fiksē zirga vērtēšanas lapā.

Mēra:

- skausta augstumu,
- krūšu apkārtmēru,
- pēdvidus apkārtmēru.

1.tabula

Raksturīgie Latvijas ardeņu šķirnes zirgu izmēri (cm)

Grupa	Skausta augstums	Krūšu apkārtmērs	Pēdvidus apkārtmērs
Vaislas ērzelī	155-162	200-220	24-26
Vaislas ķēves	152-160	200-220	23-24

Atzīmi par tipiskumu samazina zirgiem ar ievērojami zemākiem izmēriem krūšu apkārtmēram, pēdvidus apkārtmēram (zem 23 cm), kā arī zirgiem ar skausta augstumu, mazāku par 150 cm, un lielāku par 162 cm.

3.2. Izcelsme

Lielākajai daļai Latvijā dzimušo ardeņu tipa zirgu nav izcelšanas apliecināšanu dokumentu, pamatojoties uz šo faktu, Latvijas ardeņu šķirnes saglabāšanai nepieciešama ikviena šī tipa zirga atzīšana par saglabāšanas programmai atbilstošu, ja vien šis zirgs ir dzimis Latvijā (nav importēts). **Par katra zirga atbilstību** saglabāšanas programmai lemj šķirnes zirgu audzētāju organizācija vērtēšanas ekspertu komisija (divu vai trīs ekspertu sastāvā), lēmumu atzīmējot vērtēšanas veidlapā (pielikums Nr.2).

Turpmākos gados īstenojama visu izcelsmes datu rūpīga dokumentēšana un uzkrāšana. Izcelsme kā ierobežojošs faktors zirga iekļaušanai saglabāšanas programmas pasākumu veikšanai attiecas uz zirgiem ar dokumentāri pierādītu neradniecisku vai radniecisku izcelsmi priekšteču paaudzēs.

Lielākā daļa zirgu, kas iekļaujami saglabāšanas programmā, ir krustojuma dzīvnieki. Zirgu, kas iegūti saglabāšanas programmas ietvaros, LDC apzīmē ar „**LA**” – **Latvijas ardenis** vai „**AK**” – **ardeņu krustojums**, atkarībā no vecāku šķirnes, asinības un apzīmējuma (pielikums Nr.7). Ardeņu tipa zirgiem, kuri **atbilst** Latvijas ardeņu zirgu šķirnes saglabāšanas programmas prasībām (tips, izcelsme), šķirnes apzīmējumu LDC piešķir, **pamatojoties uz zirgu audzēšanas organizācijas rakstisku iesniegumu**, ietverot tos gadījumus, kad ardeņu tipa zirgam vecāki LDC reģistrā apzīmēti kā LS, LV, LKK, LSK, SK vai ar citu apzīmējumu, bet pēc fenotipa konstatēta to piederība Latvijas ardeņu zirgu šķirnei.

Par atbilstošiem Latvijas ardeņu zirgu šķirnes saglabāšanas programmai pēc izcelsmes uzskata zirgus, kuri:

- Ir ar ne vairāk kā 50% citas radniecīgas vai neradniecīgas šķirnes asinību (Lietuvais smagais vezumnieks, Igaunijas smagais braucamais, Latvijas šķirnes zirgs u.c.);
- Ir ar vismaz 25% Latvijas ardeņu šķirnes asinību gadījumos, ja priekšteči tēva un mātes paaudzēs ir uzlabotājšķirņu pārstāvji vai to pēcnācēji (beļģu ardenis, zviedru ardenis);

- Dzimuši Latvijā;
- Apzīmēti ar LA, LV, LS, AK (pieļaujami arī citi šķirnes apzīmējumi, pielikums Nr.7).

Sertificēt izmantošanai vaislā var ardeņu (aukstasiņu zirgu) tipam atbilstošus ērzeļus, kuri:

- Ir ar ne vairāk kā 50% citas radniecīgas šķirnes asinību (Lietuvais smagais vezumnieks, Igaunijas smagais braucamais u.c.);
- Ir ar ne vairāk kā 25% neradniecīgas šķirnes asinību (Latvijas šķirnes zirgs, citas siltasiņu zirgu šķirnes u.c.);
- Dzimuši Latvijā vai pieder uzlabotājšķirnēm beļģu ardenis vai zviedru ardenis ar vismaz 4 paaudzēs pierādāmu izcelšanos un pēc tipa pēc zirgu vērtēšanas ekspertu atzinuma ir piemērots Latvijas ardeņu šķirnes izkopšanai.
- Ir apzīmēti ar LA, LV, LS, AK, ZA, BA (pieļaujami arī citi šķirnes apzīmējumi, pielikums Nr.7).

Vaislas ķēves un ērzeļi **var būt bez dokumentāri pierādāmas izcelšanās**, ja ir skaidri nosakāms to tips (atbilstošs aukstasiņu šķirņu zirgam) un tie ir dzimuši Latvijā (tikai pēc zirgu vērtēšanas ekspertu atzinuma par atbilstību).

2. tabula

Asinības noteikšana

Mātes asinība, %	Tēva asinība, %						
	0	25	50	75	87,5	93,75	100
0	0	12,5	25	37,5	43,75	46,88	50
25	12,5	25	37,5	50	56,25	59,38	62,5
50	25	37,5	50	62,5	68,75	71,88	75
75	37,5	50	62,5	75	81,25	84,25	87,56
87,5	43,75	56,25	68,75	81,5	87,5	90,63	93,75
93,75	46,88	59,38	71,88	84,38	90,63	93,75	96,88
100	50	62,5	75	87,5	93,75	96,88	100

3.3. Labdabīguma un temperamenta vērtēšana

Latvijas ardeņu šķirnes zirgu labdabīgums un mierīgs temperaments ir šo šķirni raksturojoša pazīme. Ja vērtēšanas laikā vērtējamais dzīvnieks izrāda nemieru, agresiju, ir pārlietu kustīgs un temperamentīgs, atzīme par šo kritēriju ir samazināma. Zirgam ir jāatļauj vērtēšanas ekspertam pieskarties visām ķermeņa daļām, izmērīt bez pretošanās, bailēm vai agresijas no zirga puses. Lai arī vaislas ērzeļu izlasē būtiskākais ir zirga tips un izcelsme, vērtēšanas ekspertu komisijai ir tiesības nesertificēt ēzeļi ar neprognozējamu, nemierīgu, agresīvu uzvedību. **Uzlabotājšķirņu** ērzeļu (beļģu ardenis, zviedru ardenis) ar neatbilstošu labdabīguma un temperamenta novērtējamu sertifikācija **nav pieļaujama**.

3.4. Eksterjera vērtēšana

Zirga eksterjers ir dabiskās izlases un selekcijas kopīgs rezultāts, kas atšķiras ne vien starp dažādām šķirnēm, bet arī vienas šķirnes dažādu subpopulāciju un līniju starpā.

Latvijas ardeņu šķirnes zirgiem raksturīga spēcīga, parupja konstitūcija. Šķirnei nav raksturīga garkājainība, pārsmalcinātība.

Latvijas ardeņu šķirnes zirga eksterjeram jāatbilst aukstaiņu zirgam raksturīgam eksterjeram (ņem vērā pie tipa vērtējuma).

Latvijas ardeņu šķirnes zirgiem raksturīgais eksterjers ir:

- Vidēji liela līdz liela, bieži parupja galva. Acis ne pārāk lielas ar mierīgu, labdabīgu izteiksmi. Pakausis īss līdz vidējs. Nevēlama neproporcionāli liela vai pārāk maza, pārsmalcināta galva.
- Īss līdz vidēji garš, plats, taisns kakls ar spēcīgu muskulatūru. Kakla pieslēgums vidējs līdz zems.
- Vidēji izteikts, vidēji augsts, īss līdz vidēji garš, plats, spēcīgs skausts, kas līgani pieslēdzas mugurai. Šķirnei nav tipisks pārāk izteikts, garš, augsts skausts.
- Vidēji gara, stāva līdz vidēji slīpa, plata, labi muskuļota lāpstiņa.
- Platas, dziļas krūtis un labi velvēts krūšu kurvis.
- Spēcīgi muskuļota, plata, vidēji gara līdz gara, dažkārt ieliekta mugura.
- Vidēja līdz pagara josta. Iespējamās īsas neīstās ribas.
- Plati, vidēji gari, labi muskuļoti krusti ar tendenci uz slīpumu. Šķirnei normālos ēdināšanas apstākļos tipiski šķelti krusti.
- Spēcīgas kājas ar labi attīstītām locītavām un platu pēdvidu. Vēziši paīsi, bieži pastāvi, ar izteiktu apmatojumu. Nagi proporcionāli augumam, stipri.

Eksterjera vērtēšanu zirgam veic sākot ar 24 mēnešu vecumu. Ar vērtējumu 10 ballu skalā vērtē:

- priekškāju un pakaļkāju kvalitāti
- ķermeņa platumus.

Pārējās eksterjera pazīmes atzīmē aprakstošā veidā (vērtēšanas veidlapa pielikumā).

3.5. Darbaspēju vērtēšana

Darbaspējas Latvijas ardeņu šķirnes zirgiem vērtē ar vienu atzīmi 10 ballu skalā novērtējot soļu un rikšu gaitu pie pavadas un iejūgā vai grožos. Iejūgā un grožos vērtē arī zirga vadāmību un pakļaušanos braucējam.

Gaitas ardeņiem raksturīgas vidēji plašas, ar tendenci uz flegmatismu. Vēlamas brīvas, ritmiskas.

3.6. Ērzeļu vērtēšana iekļaušanai vaislas sastāvā

Par vaislas ērzeli uzskatāms Latvijas ardeņu šķirnes ērzelis no 3 gadu vecuma, kas atbilst iepriekš norādītajām tipa un izcelsmes prasībām un ir saņēmis vaislas ērzeļa sertifikātu.

3.7. Ķēvju vērtēšana iekļaušanai vaislas sastāvā

Par Latvijas ardeņu šķirnes vaislas ķēvi uzskatāma ķēve no 3 gadu vecuma, kura atbilst iepriekš norādītajām tipa un izcelsmes prasībām.

3.8. Jaunzirgu vērtēšana

Jaunzirus vērtē sākot no 2 gadu (24 mēnešu) vecuma līdz 3 gadu (36 mēnešu) vecumam pēc Latvijas ardeņu šķirnes vērtēšanas kritērijiem un nosaka to atbilstību šķirnes saglabāšanas programmas prasībām pēc tipa un izcelsmes.

Jaunzirgu novērtēšana nepieciešama, lai īstenotu vaislas dzīvnieku novērtēšanu pēc pēcnācēju kvalitātes, kā arī konstatētu atražotās populācijas kvalitāti.

Jaunzirgu darbaspējas vērtē soļu un rikšu gaitā pie pavadas un grožos. Vērtē gaitu kvalitāti un vadāmību.

3.9. Kumeļu vērtēšana

Kumeļu vērtēšanu veic no 4 līdz 6 mēnešu vecumam, novērtējot kumeļa tipu un izcelsmi (saņem atzīmes par šiem kritērijiem, maksimāli – 20 balles).

PIELIKUMI

Nolikums par Latvijas ardeņu šķirnes ērzeļu sertificēšanu

Ardeņu tipa ērzeļus sertificē atbilstoši „Latvijas ardeņu šķirnes saglabāšanas programmā 2016. -2026.gadam” noteiktajām prasībām.

Par vaislas ērzeli uzskatāms ardeņu tipa ērzelis no 3 gadu vecuma, kas atbilst zemāk norādītajām tipa un izcelsmes prasībām un ir saņēmis vaislas ērzeļa sertifikātu.

Lai ērzeli, pārbaudāmo ērzeli vai ērzeļa spermu sertificētu kā Latvijas ardeņu šķirnes saglabāšanai piemērotu, vērtē tā atbilstību šādiem kritērijiem:

- Tips
- Izcelsme (šķirnība, dzimšanas vieta).

Vaislinieka kvalitāti nosaka pēc sekojošiem kritērijiem:

- Tipa
- Izcelsmes
- Temperamenta un labdabīguma
- Priekškāju un pakaļkāju kvalitātes
- Ķermeņa platumiem
- Gaitu kvalitātes.

Katru kritēriju vērtē pēc 10 ballu skalas:

- 10 – attiecīgā pazīme izteikta izcili,
- 9 – attiecīgā pazīme izteikta teicami,
- 8 – attiecīgā pazīme izteikta ļoti labi,
- 7 – attiecīgā pazīme izteikta labi,
- 6 – attiecīgā pazīme izteikta vidēji,
- 5 – attiecīgā pazīme izteikta zem vidējā,
- 4 – attiecīgā pazīme izteikta apmierinoši,
- 3 – attiecīgā pazīme izteikta neapmierinoši,
- 2 – attiecīgā pazīme izteikta slikti,
- 1 – attiecīgā pazīme izteikta ļoti slikti.

Maksimālais vērtējums – 60 balles.

Zirgu vērtēšanas eksperti aizpilda „**Latvijas ardeņu šķirnes un ardeņu tipa zirgu vērtēšanas veidlapu**” (skat. pielikumu), kurā norāda ērzeļa atbilstību šķirnes saglabāšanas programmai pēc tā tipa un izcelsmes, sešu kvalitātes kritēriju vērtējumu, ērzeļa izmērus, kā arī vārdisku eksterjera pazīmju aprakstu.

Zirgu vērtēšanu var veikt Šķirnes lauksaimniecības dzīvnieku audzētāju organizācijas nozīmēti zirgu vērtēšanas eksperti. Vaislas ērzeli vērtē komisija trīs ekspertu sastāvā.

Tips

Latvijas ardenis ir izteikti vezumnieku tipa zirgs. Ardeņiem ir kompakta, spēcīga, parupja konstitūcija. Šķirnei nav raksturīga garkājainība, pārsmalcinātība.

Tips ir galvenais kritērijs zirga iekļaušanai saglabāšanas programmā.

Uz uzlabotājšķirņu vaisliniekiem attiecināms jēdziens „**vēlamais tips**”. Latvijas ardeņu šķirnes uzlabošanai atļauts izmantot uzlabotājšķirņu vaisliniekus tikai ar vēlamu tipu – kompaktu, spēcīgu, masīvu uzbūvi, labiem ķermeņa platumiem, nav pieļaujami liela auguma vaislinieki (maksimāli 162 cm skaustā). Uzlabotājšķirņu vaisliniekiem **nav pieļaujamas** šķirnei

netipiskas apmatojuma krāsas – sirma, salni sirma (salni dūkana), dūkana. Ar vaislas ērzeļu sertifikācijas komisijas lēmumu Latvijā izaudzētam ērzelim ar šķirnei netipisku apmatojuma krāsu (salni sirma, sirma u.c.) **vaislinieka sertifikātu var nepiešķirt. Brāķēti** tiek ērzeļi ar dārku, lāsumainu, ziedainu apmatojuma krāsu. Zirga tipa noteikšanā izmanto arī zirga mērīšanu.

Dzīvnieku mērīšanu veic no 24 mēnešu vecuma, rezultātus fiksē zirga vērtēšanas lapā.

Mēra:

- skausta augstumu,
- krūšu apkārtmēru,
- pēdvidus apkārtmēru.

1.tabula

Raksturīgie Latvijas ardeņu šķirnes ērzeļu izmēri (cm)

Grupa	Skausta augstums	Krūšu apkārtmērs	Pēdvidus apkārtmērs
Vaislas ērzeļi	155-162	200-220	24-26

Atzīmi par tipiskumu samazina ērzeļiem ar ievērojami zemākiem izmēriem krūšu apkārtmēram, pēdvidus apkārtmēram, kā arī ērzeļiem ar skausta augstumu, mazāku par 150 cm, un lielāku par 162 cm. Pārāk liela auguma ērzeļi (lielāki par 167 cm) pēc komisijas lēmuma var nesaņemt vaislinieka sertifikātu.

Izcelsme

Sertificēt izmantošanai vaislā var ardeņu (aukstasiņu zirgu) tipam atbilstošus ērzeļus, kuri:

- Ir ar ne vairāk kā 50% citas radniecīgas šķirnes asinību (Lietuvais smagais vezumnieks, Igaunijas smagais braucamais u.c.);
- Ir ar ne vairāk kā 25% neradniecīgas šķirnes asinību (Latvijas šķirnes zirgs u.c.);
- Dzimuši Latvijā vai pieder uzlabotājšķirnēm beļģu ardenis vai zviedru ardenis ar vismaz 4 paaudzēs pierādāmu izcelšanos un pēc tipa pēc zirgu vērtēšanas ekspertu atzinuma ir piemērots Latvijas ardeņu šķirnes izkopšanai.
- Ir apzīmēti ar LA, LV, LS, AK, ZA, BA (pieļaujami arī citi šķirnes apzīmējumi, pielikums Nr.7).

Vaislas ērzeļi **var būt bez dokumentāri pierādāmas izcelšanās**, ja ir skaidri nosakāms to tips (atbilstošs aukstaiņu šķirņu zirgam) un tie ir dzimuši Latvijā (tikai pēc zirgu vērtēšanas ekspertu atzinuma par atbilstību).

Labdabīguma un temperamenta vērtēšana

Lai arī vaislas ērzeļu izlasē būtiskākais ir zirga tips un izcelsme, vērtēšanas ekspertu komisijai ir tiesības nesertificēt ērzeļi ar neprognozējamu, nemierīgu, agresīvu uzvedību. Ja vērtēšanas laikā vērtējamais dzīvnieks izrāda nemieru, agresiju, ir pārlietu kustīgs un temperamentīgs, atzīme par šo kritēriju ir samazināma. Zirgam ir jāatļauj vērtēšanas ekspertam pieskarties visām ķermeņa daļām, izmērīt bez pretošanās, bailēm vai agresijas no zirga puses. **Uzlabotājšķirņu** ērzeļu (beļģu ardenis, zviedru ardenis) ar neatbilstošu labdabīguma un temperamenta novērtējamu sertifikācija **nav pieļaujama.**

Eksterjera vērtēšana

Latvijas ardeņu šķirnes zirga eksterjeram jāatbilst aukstaiņu zirgam raksturīgam eksterjeram (ņem vērā pie tipa vērtējuma). Latvijas ardeņu šķirnes zirgiem raksturīga spēcīga, parupja konstitūcija. Šķirnei nav raksturīga garkājainība, pārsmalcinātība.

Ar vērtējumu 10 ballu skalā vērtē:

- priekškāju un pakaļkāju kvalitāti
- ķermeņa platumus.

Pārējās eksterjera pazīmes atzīmē aprakstošā veidā.

Darbaspēju vērtēšana

Darbaspējas Latvijas ardeņu šķirnes ērzeļiem vērtē ar vienu atzīmi 10 ballu skalā novērtējot soļu un rikšu gaitas un vadāmību grožos vai aizjūgā.

Sertifikācijas kārtība:

1. Ērzeļa īpašnieks iesniedz organizācijā:
 - 1.1. pieteikumu,
 - 1.2. zirga izcelsmes apliecinājošu dokumentu (pases kopija),
 - 1.3. veterinārārsta izziņu par zirga veselības stāvokli (arī veterināro izmeklējumu apliecinājošu dokumentu kopijas).

Lai izraudzītais vaislas ērzelis saņemtu vaislas ērzeļa sertifikātu, **šķirnes zirgu audzēšanas organizācija** pēc ērzeļa īpašnieka pieteikuma, zirga izcelsmes apliecinājoša dokumenta un veterinārās apliecināšanas saņemšanas no ērzeļa īpašnieka:

1. Izveido **sertificētu vērtētāju komisiju trīs** cilvēku sastāvā;
2. Izvērtējot ērzeļa tipu, izcelsmi, labdabīgumu, lemj par ērzeļa iekļaušanu vaislas sastāvā;
3. Rakstiski motivē savu lēmumu;
4. Sastāda aktu par sertifikācijas rezultātiem;
5. Informē par savu lēmumu ērzeļa īpašnieku un, ja pieņemts negatīvs lēmums, izsniedz rakstisku atteikuma motivāciju;
6. Ērzeļiem, kas atzīti par vaislā derīgiem, izsniedz sertifikātu.

Latvijas ardeņu šķirnes un ardeņu tipa zirgu vērtēšanas veidlapa

Vārds:	Šķirnes apzīmējums LDC:	Dzimšanas datums un vieta:
ID Nr.	Tēvs:	Vērt.vieta.un datums:
Dzimums:	Māte:	Krāsa:
Īpašnieks, ganāmpulka numurs:		
Adrese:		
1. Tips		Atzīme
Tipa raksturojums	Ardeņa tips izteikts/ardeņa tips vidēji izteikts/ardeņa tips vāji izteikts	
Konstitūcija	Sausa/irdena/maiga/rupja/stipra/pārsmalcināta	
Uzbūve	Harmoniska/kompakta/pārbūvēta/paīsa/izstiepta/garkājaina/īskājaina	
Apmatojuma krāsa	Šķirnei tipiska/šķirnei netipiska	
Izmēri		
2. Izcelsme		Atzīme
Dzimšanas vieta	Zināma/nav zināma	
Vecāki	Zināmi/nav zināmi/ar zināmu izcelšanos/ar nezināmu izcelšanos	
Šķirnība	Tīršķirnes Latvijas ardenis/uzlabotājšķirnes ardenis/uzlabotājšķirnes krustojums/krustojums ar radniecīgu šķirni/krustojums ar neradniecīgu šķirni/krustojums ar nezināmu šķirni/ar nezināmu izcelšanos	
Asinība, %		
Krustojuma pakāpe		
Slēdziens par zirga iekļaušanu Latvijas ardeņu saglabāšanas programmā	Atbilstošs / neatbilstošs	
Pamatojums slēdzienam:		
3. Temperaments un labdabīgums		Atzīme
Labdabīguma raksturojums	Labdabīgs/pakļāvīgs cilvēkam/ļauj pieskarties ķermeņa daļām/nepakļāvīgs cilvēkam/neuzticīgs/agresīvs/neļauj pieskarties ķermeņa daļām	
Nervu darbības tips	Sangvinisks/holerisks/melanholisks/flegmatisks	
Temperamenta raksturojums	Mierīgs/nosvērts/lēns/maz reaģē uz kairinājumu/tempermentīgs/nervozs/kustīgs/straujš/strauji reaģē uz kairinājumu/bailīgs	
Citi novērojumi		

4. Priekškāju un pakaļkāju kvalitātes vērtējums		Atzīme
<i>Priekškājas</i>		
Stāvotne	Plata/normāla/šaura.	
Pirksti	Taisni/uz iekšu/uz āru	
Apakšplecs	Garš/vidējs/īss. Labi muskuļots/vāji muskuļots.	
Karpālās locītavas	Attīstītas labi/apmierinoši/vāji. Izliektas/ieliektas.	
Pēdvidus attīstība	Labi/apmierinoši/vāji. Iežmauga, uzkauli	
Vēzīši	Gari/vidēji/īsi. Mīksti/normāli/stāvi. Stīpa/kaulu galu uzbiezējums. Vēzīšu locītavas attīstītas normāli/vēzīšu locītavas deformētas (uzaugumi)	
Saites	Stīpras/apmierinošas/vājas	
Stiegras	Attīstītas labi/apmierinoši/vāji.	
Nagi	Lieli/vidēji/mazi. Stāvi/lēzeni/normāli. Deformēti/saspiesti papēdī/zems papēdis/pilni. Nagu rags ciets/irdens/plaisains. Asimetriski.	
<i>Pakaļkājas</i>		
Stāvotne	Plata/normāla/šaura.	
Pirksti	Taisni/uz iekšu/uz āru	
Apakšciska	Attīstīta labi/vidēji/vāji. Labi muskuļota/vāji muskuļota.	
Lecamās locītavas	Attīstītas labi/apmierinoši/vāji. Zobeneidīgas/stāvas. Irbuļkaulu galviņu palielinājums/stiegru makstu hipertrofija/kurba/špats	
Pēdvidus attīstība	Labi/apmierinoši/vāji. Iežmauga, uzkauli	
Vēzīši	Gari/vidēji/īsi. Mīksti/normāli/stāvi. Stīpa/kaulu galu uzbiezējums. Vēzīšu locītavas attīstītas normāli/vēzīšu locītavas deformētas (uzaugumi). Skaras izteiktas/skaras nav izteiktas/nav skaraini vēzīši.	
Saites	Stīpras/apmierinošas/vājas	
Stiegras	Attīstītas labi/apmierinoši/vāji.	
Nagi	Lieli/vidēji/mazi. Stāvi/lēzeni/normāli. Deformēti/saspiesti papēdī/zems papēdis/pilni. Nagu rags ciets/irdens/plaisains. Asimetriski.	
5. Ķermeņa platums		
Krūšu kurvis	Plats/vidējs/šaurš. Dziļš/vidējs/sekls	
Ribas	Apaļas/vidējas/plakanas	
Neīstās ribas	Garas/vidējas/ īsas	
Krusti	Plati/vidēji/šauri.	
6. Darbaspējas		Atzīme
Soļi	Plaši/vidēji/īsi. Sasteigti/elastīgi/ritmiski /aritmiski. Priekškāju kustība - aktīva /neaktīva. Pakaļkājas ievērojami pārsniedz priekškāju pēdu nospiedumu/ pārsniedz/pēda-pēdā/nesasniedz. Mugura: elastīga/stīva	
Rikši	Plaši/vidēji/īsi. Sasteigti/elastīgi/stīvi/ritmiski. Aidinieka gaita. Izteikta kustība ar plecu/neizteikta kustība ar plecu. Pakaļkāju kustība – aktīva/neaktīva.	
Vadāmība (vērtē grožos vai aizjūgā)	Reakcija uz vadības līdzekļiem (paklausība): pakļāvīgs, pretojas; Impulss (brīva kustība uz priekšu): labi/vidēji/vāji.	
Zirga vērtējums kopā (6 atzīmju summa)		
Pērējo eksterjera daļu vārdiskais apraksts	Galva: Liela/proporcionāla/maza/rupja/eleganta. Ganaši: plati/vidēji/šauri. Galvas profils: taisns/līdakas/auna. Acis: izteiksmīgas/lielas/vidējas/mazas. Kakls: Garš/vidējs/īss. Kakla stāvoklis: augsts/vidējs/zems. Pakauša garums: īss/vidējs/garš. Kakla tips: taisns/brieža/gulbja. Kakls: labi muskuļots/ vāji muskuļots. Skausts: Garš/vidējs/īss. Skausts: Augsts/vidējs/zems. Skausts: Labi apmuskuļots/vāji apmuskuļots. Lāpstiņa: Gara/vidēja/īsa. Lāpstiņa: Slīpa/vidēja/stāva. Mugura: Gara/vidēja/īsa. Mugura: Taisna/izliekta/ieliekta. Josta: Gara/vidēja/īsa. Josta: Pilna/taisna/iekritusi. Krusti: Gari/vidēji/īsi. Krusti: Normāli/slīpi/taisni. Krusti: Šķelti/ovāli/jumtveidīgi. Citas raksturīgas pazīmes:	

Zirgu ciltsdokumentācija

Ciltsdokumentācija nodrošina informāciju par dzīvnieka un tā priekšteču izcelšanos, produktivitāti un ciltsvērtību, kā arī par pārmaiņām, kas notikušas ar dzīvnieku tā dzīves laikā. Ciltsdokumentāciju sagatavo un kārtro šķirnes dzīvnieku audzētāju organizācija atbilstoši attiecīgajiem MK noteikumiem.

Ciltsdokumentācijas kārtrošanai nepieciešamās ziņas organizācija saņem no konkrētā dzīvnieka īpašnieka un dzīvnieka pārrauga.

Ciltsdarbā ir noteikta šāda obligātā dokumentācija:

- Zirga reģistrācijas kartiņa;
- Ciltskartiņa jeb individuālās uzskaites kartiņa;
- Šķirnes dzīvnieka izcelsmes sertifikāts.

Sekmīgs selekcijas darbs zirgkopībā iespējams tikai tādās saimniecībās, kur ir regulāra un precīza zootehniskā uzskaitē. Jo plašāka un vispusīgāka informācija par dzīvniekiem, jo sekmīgāks ganāmpulkā ir izlases un atlasē darbs. Kaut arī modernā datortehnika atvieglo pašu datu apstrādi un izvērtēšanu, tā neatvieglo datu iegūvi.

Zootehniskās uzskaites pirmdokumenti zirgkopībā ir:

- Novietnes reģistra žurnāls
- Zirga reģistrācijas kartiņa
- Ciltskartiņa jeb individuālās uzskaites kartiņa;
- Pārvietošanas deklarācija
- Notikumu ziņojuma lapa
- Lecināšanas apliecība
- Dabīgā lecināšanā izmantojamo vaislinieku vaislas darbības uzskaites žurnāls.

Lecināšanas apliecība

Lecināšanas apliecības veidlapas izsniedz šķirnes zirgu audzēšanas organizācija vai LDC vaislas ērzeļu īpašniekiem, kuru ērzeļi atzīti par vaislā izmantojamiem normatīvajos aktos noteiktā kārtībā. Ērzeļa turētājs ir atbildīgs par lecināšanas apliecību izsniegšanu un ierakstīto datu patiesumu. Lecināšanas apliecības ir paškopējošas 3 eksemplāros. 1.eksemplāru aizpildītu nosūta uz LDC, 2.eksemplārs paliek pie ķēves īpašnieka un 3.eksemplārs pie ērzeļa īpašnieka.

Dabīgā lecināšanā izmantojamo vaislinieku vaislas darbības uzskaites žurnāls

Šķirnes zirgu audzēšanas saimniecībās, kurās vaislas ķēvju lecināšanai izmanto saimniecības īpašumā esošo ērzeli, veic ierakstu lecināšanas žurnālā, norādot ar kādu ērzeli un kad ķēve lecināta. Ierakstu pareizību garantē šķirnes zirgu audzēšanas saimniecības vadītājs, dabīgās lecināšanas dati saimniecībai jānosūta uz LDC normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā vai jāievada LDC reģistrā elektroniski.

Zirga reģistrācijas kartiņa

Zirga reģistrācijas kartiņu izraksta sertificēta persona 6 mēnešu laikā, kamēr kumeļš atrodas pie mātes, pamatojoties uz mātes individuālo uzskaites kartīti, pasi vai mātes šķirnes dzīvnieka sertifikātu un lecināšanas vai apsēklošanas dokumentācijā norādītajiem datiem. Ierakstus dzīvnieka individuālajā uzskaites kartītē izdara saskaņā ar normatīvajiem aktiem par dzīvnieku, ganāmpulku, novietņu reģistrēšanu un dzīvnieku apzīmēšanu un pārraudzības datiem.

Ciltskartiņa jeb individuālās uzskaites kartiņa

Zirga individuālo uzskaites kartīti kārtro organizācija papīra formā vai elektroniski un tajā norāda šādus datus par dzīvnieku:

- dzimšanas datums, vieta un ganāmpulka reģistra numurs;
- identitātes numurs, dzimums un atzīme par ierakstīšanu ciltsgrāmatā;
- šķirne un asinība;
- izcelšanās četrās paaudzēs;
- zirga produktivitāte, eksterjera un darbaspēju vērtēšanas dati, pēcnācēji.

Dzīvnieka individuālās uzskaites kartīti glabā visu dzīvnieka dzīves laiku.

Izcelsmes sertifikāts.

Izcelsmes sertifikātu izsniedz šķirnes dzīvnieku audzētāju organizācija, pamatojoties uz Ciltsdarba un dzīvnieku audzēšanas likumu un Ministru kabineta noteikumiem, kas nosaka šķirnes lauksaimniecības dzīvnieka, tā spermas, olšūnas un embrija izcelsmes sertifikāta izsniegšanas kārtību.

Izcelsmes sertifikātā norādāmie dati var būt norādīti citos pavaddokumentos (piemēram, dzīvnieka ciltskartiņā, zirga pasē vai veterinārajā (veselības) sertifikātā), un izdevējstāde ar parakstu un zīmogu apliecina to pareizību, un šādā gadījumā minētos pavaddokumentus uzskata par izcelsmes sertifikātu.

Vaislinieka izmantošanas sertifikāts

Ciltsdokuments, kurš apliecina to, ka ērzelis atzīts par atbilstošu Latvijas ardeņu zirgu šķirnes pavairošanai, saskaņā ar spēkā esošo Latvijas ardeņu zirgu šķirnes saglabāšanas programmu. To izdod organizācija, atbilstoši Ministru kabineta noteikumiem, kas nosaka iellopu, cūku, aitu, kazu un zirgu vaislinieku un to bioprodukta sertifikācijas kārtību.

Ērzeļa sertificēšanas nolikumu skat. Pielikumā Nr.1.

Valsts ciltsgrāmatas kārtošanas metodika

Ciltsgrāmatu izmanto:

- ciltsdarba sasniegumu analīzei;
- labāko dzīvnieku izlasei, atlasei un reģistrēšanai;
- turpmāko ciltsdarba uzdevumu noteikšanai;
- izcelšanās datu ticamības pārbaudei.

Dzīvnieku ieraksta šķirnes ciltsgrāmatā, ja:

1. vaislinieks atbilst šādiem kritērijiem:

1.1. tas ir apzīmēts atbilstoši normatīvajiem aktiem par lauksaimniecības dzīvnieku, ganāmpulku un novietņu reģistrēšanas un lauksaimniecības dzīvnieku apzīmēšanas kārtību, tam ir zināma izcelsme un dzimšanas vieta;

1.2. tam ir veikta pārraudzība;

1.3. tas atbilst ciltsdarba programmā noteiktajām prasībām;

1.4. tam ir prasībām atbilstoši aizpildīta ciltskartiņa.

1.5. tas ir saņēmis sertifikātu saskaņā ar normatīvajiem aktiem par liellopu, cūku, aitu, kazu un zirgu vaislinieku, to spermas, olšūnu un embriju sertifikācijas kārtību, un tam ir vismaz viens pēcnācējs;

7. sieviešu kārtas dzīvnieks atbilst 1.1., 1.2., 1.3., un 1.4. apakšpunktos minētajiem kritērijiem, tam ir dzimis pēcnācējs un ir novērtēts atbilstoši ciltsdarba programmas prasībām.

Prasības dzīvnieka ierakstīšanai ciltsgrāmatas A un B daļā

Ciltsgrāmatā ir divas daļas – galvenā A daļa (turpmāk – galvenā daļa) un papilddaļa – B daļa (turpmāk – papilddaļa).

Zirgu ieraksta attiecīgās šķirnes ciltsgrāmatas galvenajā daļā, ja:

1. tā vecāki ir ierakstīti tās pašas šķirnes ciltsgrāmatas galvenajā daļā. Šī prasība neattiecas uz Latvijas ardeņu zirgu šķirnes saglabāšanas programmā norādīto uzlabotājšķirņu ērzeļiem;

2. tam ir šķirnei atbilstoša izcelsme četrās paaudzēs;

3. tā novērtējums atbilst Latvijas ardeņu zirgu šķirnes saglabāšanas programmā noteiktajām prasībām.

Zirgu ieraksta attiecīgās šķirnes ciltsgrāmatas papilddaļā, ja:

1. tā novērtējums Latvijas ardeņu zirgu šķirnes saglabāšanas programmā noteiktajām prasībām;
2. tā izcelsme ir zināma vismaz trīs paaudzēs.

Ciltsgrāmatas papilddaļā ierakstīta zirga pēcnācēju ieraksta galvenajā daļā, ja tā tēvs ir uzņemts tās pašas šķirnes ciltsgrāmatas galvenajā daļā, bet māte – papilddaļā.

Lai dzīvnieku ierakstītu ciltsgrāmatā, tā īpašnieks iesniedz organizācijā iesniegumu, tajā norādot tā ganāmpulka numuru, kurā organizācijai ir jāveic zirgu datu pārbaude;

Pēc minēto datu pārbaudes mēneša laikā pēc iesnieguma saņemšanas un turpmāk vismaz reizi ceturksnī organizācija pieņem lēmumu par:

tra zirgu reģistrā.

dzīvnieka reģistrēšanu ciltsgrāmatā un izdara atzīmi datu cen

īpašniekam, ja dzīvnieka īpašnieks to pieprasījis, un izsniedz tā rakstisku pamatojumu zirga

Ja zirgu īpašnieks vairs nevēlas, lai attiecīgā ganāmpulka zirgi tiktu ierakstīti ciltsgrāmatā, īpašnieks iesniedz organizācijā iesniegumu par atteikšanos no šī pakalpojuma.

Datus par ciltsgrāmatā ierakstītajiem dzīvniekiem glabā organizācijas arhīvā un nodrošina visiem interesentiem piekļuvi minētajiem datiem

Ciltsgrāmatā norādāmie dati.

Par dzīvniekiem, kurus ieraksta ciltsgrāmatā, tiek uzskaitīta šāda informācija:

- Vārds;
- Identifikācijas numurs;
- Dzimšanas gads un datums;
- Dzimums;
- Izmēri – skausta augstums, krūšu apkārtmērs un pēdvidus apkārtmērs;
- Šķirne un šķirnība;
- Apmatojuma krāsa;
- Dzimšanas vieta (saimniecības nosaukums, pagasts, novads);
- Zirga īpašnieks (uzvārds, saimniecības nosaukums, pagasts, novads);
- Reģistrēta zirga izcelšanās;
- Zirga vērtējums un apraksts;
- Vaislas darbība.

Zirgu identifikācijas sistēma

Lai nodrošinātu vienotu uzskaites sistēmu, valstī veido dzīvnieku reģistru un ganāmpulka reģistru pamatojoties uz MK noteikumiem, kas paredz lauksaimniecības un akvakultūras dzīvnieku, to ganāmpulku un novietņu reģistrēšanas kārtība, kā arī lauksaimniecības dzīvnieku apzīmēšanas kārtību.

Zirgiem tiek piešķirts identifikācijas numurs, kas sastāv no 14 zīmēm, ganāmpulkam tiek piešķirts ganāmpulka reģistra numurs. Reģistra izveidošanu un uzturēšanu nodrošina Lauksaimniecības datu centrs (LDC).

Datu centrā reģistrēts sertificēts zirgu vērtēšanas eksperts vai praktizējošs veterinārārsts identifikācijas laikā zirgu iezīmē, implantējot transponderu, un aizpilda zirga reģistrācijas kartiņu divos eksemplāros. Kartiņu septiņu dienu laikā pēc notikuma iesniedz datu centrā. Zirga apzīmēšanu ar transponderu veic atbilstoši regulas Nr.504/2008 11.panta 1., 2. un 5.punktam.

Pamatojoties uz zirga reģistrācijas kartiņu, datu centrs zirga īpašniekam 14 dienu laikā izsniedz zirga pasi. Pasē norādīto izcelšanos apstiprina šķirnes zirgu audzēšanas organizācija.

Vārdu Latvijas siltasiņu šķirnes zirgam vēlams izvēlēties tādu, kas sākas ar tēva vārda pirmo burtu, vieglākai zirga izcelsmes izsekojamībai.

Tabula. Nr.14.

Zirga identitātes numurs (zirgiem, kuri apzīmēti līdz 31.12.2009):	14 zīmes: LV060046250001 LV = valsts kods 0600462 = ganāmpulka numurs 5 = sugas kods 0001 = dzīvnieka numurs
Zirga identitātes numurs (zirgiem, kuri apzīmēti no 01.01.2010) - UELN kods:	15 zīmju burtciparu kods, ko veido: 1) ar UELN sistēmu saderīgs sešciparu identifikācijas kods datubāzei; 2) zirga individuālais deviņciparu numurs.
Papildus apzīmēšana	Izmanto starptautisko zirga apmatojuma krāsas un pazīmju aprakstu Degzīme Transponders
Valsts ciltsgrāmata	Ieraksta zirga identitātes numuru, VCG numuru)

Šķirnes zirgu audzēšanas saimniecību atestācijas kārtība

Uz šķirnes dzīvnieku audzēšanas saimniecības statusa piešķiršanu var pretendēt saimniecības, kas nodarbojas ar šķirnes dzīvnieku audzēšanu un atbilst šādiem kritērijiem:

- saimniecības ganāmpulks ir reģistrēts un dzīvnieki ir apzīmēti atbilstoši normatīvajiem aktiem par dzīvnieku, ganāmpulku un novietņu reģistrēšanas un dzīvnieku apzīmēšanas kārtību;
- saimniecībā vismaz gadu īsteno ganāmpulka izkopšanas plānu, kas saskaņots ar šķirnes zirgu audzētāju organizāciju;
- saimniecībā ganāmpulku pārrauga saskaņā ar pārraudzības kārtību regulējošajiem normatīvajiem aktiem un attiecīgās dzīvnieku sugas ciltsdarba programmu;
- saimniecības ganāmpulks ir izmeklēts saskaņā ar veterinārmedicīnas jomu regulējošajiem normatīvajiem aktiem;
- saimniecības ganāmpulkā atbilstoši attiecīgās dzīvnieku sugas ciltsdarba programmai audzē, selekcionē un pavairo augstvērtīgus šķirnes dzīvniekus, kas paredzēti saimniecības ganāmpulka atražošanai un pārdošanai; realizē tīršķirnes dzīvniekus ar organizācijas izdotu sertifikātu;
- saimniecības ganāmpulkā ir vismaz (divas) tīršķirnes vaislas ķēves, kas iekļautas šķirnes ciltskodolā;
- saimniecībā pārbauda vaisliniekus, kā arī ganāmpulka atražošanai izmanto vaisliniekus vai bioproduktu, kas sertificēts atbilstoši normatīvajiem aktiem par vaislinieku, to bioprodukta un transplantējamo embriju sertifikāciju;
- dzīvnieku turēšanas apstākļi atbilst attiecīgajai lauksaimniecības dzīvnieku sugai normatīvajos aktos noteiktajām lauksaimniecības dzīvnieku vispārīgajām labturības un higiēnas prasībām;

1. Saimniecība, kas pretendē uz šķirnes zirgu audzēšanas saimniecības statusu, šķirnes zirgu audzēšanas organizācijā iesniedz:

Iesniegumu

Ganāmpulka raksturojumu.

Ganāmpulka izkopšanas plānu.

PVD apliecinājumu, ka ganāmpulks atbilst veterinārajām un labturības prasībām.

2. Organizācija mēneša laikā pēc šo noteikumu minēto dokumentu saņemšanas izvērtē ganāmpulka atbilstību šķirnes dzīvnieku audzēšanas saimniecības statusam un pieņem vienu no šādiem lēmumiem:

2.1. par šķirnes dzīvnieku audzēšanas saimniecības statusa piešķiršanu;

2.2. par atteikumu piešķirt šķirnes dzīvnieku audzēšanas saimniecības statusu.

3. Iesniedz Lauksaimniecības datu centrā sarakstu ar šķirnes saimniecības statusu ieguvušajiem ganāmpulkiem.

4. Datu centrs savā interneta mājaslapā ievieto un aktualizē to saimniecību sarakstu, kurām ir piešķirts attiecīgās dzīvnieku sugas šķirnes dzīvnieku audzēšanas saimniecības statuss.

- Ja organizācija ir pieņēmusi lēmumu par atteikumu piešķirt šķirnes dzīvnieku audzēšanas saimniecības statusu, saimniecība pēc sešiem mēnešiem (ja ir novērsti lēmumā minētie trūkumi) var atkārtoti iesniegt iesniegumu par šķirnes dzīvnieku audzēšanas saimniecības statusa piešķiršanu.
- Organizācija ne retāk kā reizi piecos gados pārbauda attiecīgās šķirnes dzīvnieku audzēšanas saimniecības ganāmpulku, sastāda pārbaudes aktu un iesniedz to datu centrā.
- Ja saimniecībai līdz šo noteikumu spēkā stāšanās dienai ir piešķirts šķirnes dzīvnieku audzēšanas saimniecības statuss, tas ir spēkā arī pēc šo noteikumu spēkā stāšanās, ja vien netiek anulēts šajos noteikumos noteiktajā kārtībā.
- Atestācijas izmaksas, saskaņā ar noslēgto līgumu un pamatojoties uz zirgaudzētāju organizācijas apstiprinātu cenrādi, sedz atestējamā saimniecība.

Latvijas ardeņu zirgu šķirnes saglabāšanā pieļaujamās šķirnes un to piešķiršanas kārtība

Mātes šķirne	Tēva šķirne							
	LA	AK	LS, LSK	LV, SK	LT	IB	ZA	BA
LA	LA	LA	AK	AK/LA*	LA	LA	LA	LA
AK	LA	AK, LA*	AK	AK	AK	AK	AK/LA*	AK/LA*
LS, LSK	AK	AK	LS, AK*	LSK/AK*	SK/AK*	SK/AK*	SK/AK*	SK/AK*
LV, SK	AK/LA*	AK	LSK, AK*	LSK/AK*	SK/AK*	SK/AK*	SK/AK*	SK/AK*
LT	LA	AK	SK, AK*	SK, AK*	LT	AK	AK	AK
IB	LA	AK	SK, AK*	SK, AK*	AK	IB	AK	AK
ZA	LA	AK	SK, AK*	SK, AK*	AK	AK	ZA	AK
BA	LA	AK	SK, AK*	SK, AK*	AK	AK	AK	BA

Zirgiem, kas **atbilst Latvijas ardeņu zirgu šķirnes saglabāšanas programmas prasībām (tips, izcelsme), pamatojoties uz zirgu audzēšanas organizācijas rakstisku iesniegumu. Gadījumos, ja zirga vecāki LDC reģistrā apzīmēti kā LS, LV, LKK, LSK, SK u.c., bet pēc fenotipa konstatēta to piederība Latvijas ardeņu zirgu šķirnei.*

Latvijas ardeņu zirgu šķirnes saglabāšanā pieļaujamo šķirņu apzīmējumi

Šķirnes apzīmējums	Šķirnes nosaukums
LA	Latvijas ardenis
AK	Ardenis (krustojums)
LT	Lietuvas smagais braucamais
IB	Igaunijas smagais braucamais
ZA	Zviedru ardenis
BA	Beļģu ardenis
LSK	Latvijas (krustojums)
LKK, LV	Latvijas vietējais (krustojums), iepriekšējie apzīmējumi
LS	Latvijas siltasinis
SK	Starpšķirņu krustojums

Zirgu, kas iegūts saglabāšanas programmas ietvaros, apzīmē ar „**LA**” – **Latvijas ardenis** vai „**AK**” – **ardeņu krustojums**, atkarībā no vecāku šķirnes, asinības un apzīmējuma.